

**TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ İLE İLGİLİ ÇALIŞILAN LİSANSÜSTÜ
TEZLERİN İNCELENMESİ**

Analysis of Postgraduate Theses on Agricultural Credit Cooperatives.

Hakan ÇALIŞKAN

Adıyaman Üniversitesi, hcaliskan@adiyaman.edu.tr, Adıyaman / Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-5302-1062>

Doi: <https://doi.org/10.33723/rs.1730160>

Çalışkan, H. (2025). Tarım kredi kooperatifleri ile ilgili çalışılan lisansüstü tezlerin incelenmesi, *R&S - Research Studies Anatolia Journal*, 8(3). 468-486.

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi/ Arrived Date: 30.06.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.07.2025

Yayınlanma Tarihi / Published Date: 31.07.2025

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; 1984-2025 yılları arasında Kooperatifçiliğin önemli alanlarından biri olan ve market pazarlamasının günümüzde öne çıkan isimlerinden biri olan Tarım Kredi Kooperatifleri konusunda onaylanmış ve yayımlanmış doktora ve yüksek lisans düzeyinde tez çalışmalarını incelemektir. Aynı zamanda bu çalışma ile elde edilen verilerin düzenlenmesi ve bir kaynaktan sunulması Tarım Kredi Kooperatifleri konusunda bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak oluşturma noktasında önem arz edeceği düşünülmektedir. Çalışmanın evreni Türkiye’de YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) Ulusal Tez Merkezi veri tabanına kayıtlı doktora ve yüksek lisans (lisansüstü) düzeyinde tez çalışmalarından oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemini 64 yüksek lisans tezi, 10 doktora tezi olmak üzere toplam 74 çalışma oluşturmaktadır. Çalışmada betimsel özellik taşıyan tarama modeli örnek alınmış olup tezlerin konusu, yöntemi, türü, yayımlanma yılı, danışmanların akademik unvanları, araştırmacısının cinsiyeti, çalışıldığı üniversite, enstitüsü ve anabilim dalı gibi değişkenler dikkate alınarak sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir. Çalışmanın verileri yüzde, frekans, crosstab gibi betimsel istatistiki yöntemlerle analiz edilip değerlendirilmiştir. Yapılan analizlerin sonucunda çalışmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde işletme ve ziraat anabilim dallarında işletme ve yönetim organizasyon konusunda çalışıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatif, Tarım Kredi Kooperatifleri, Lisansüstü Tezler

ABSTRACT

The purpose of this process; Approved and updated doctoral and master's level thesis researches on Agricultural Credit Cooperatives, which is one of the important areas of cooperatives and one of the prominent names of market marketing today, between 1984-2025 were investigated. At the same time, the organization of the data obtained with this study and the distribution of those that are important in the source creation events in the subsequent transactions on

Agricultural Credit Cooperatives originating from a source. The universe of the study consists of doctoral and master's (postgraduate) level theses registered in the National Thesis Center database of YÖK (Higher Education Council) in Turkey. The content of the study consists of a total of 74 studies, 64 master's theses and 10 doctoral theses. The study was classified and analyzed by taking into account whether a screening model sample containing a descriptive thesis was taken, its subject, method, type, publication year, academic titles of the advisors, gender of the researchers, the university where it was worked, its faculty and department. The data of the study were evaluated by analyzing descriptive statistical averages such as percentage, frequency, cross-table. The results of the analyses were determined to be studied collectively at the master's level in the field of business and management organization in the departments of business and agriculture.

Keywords: Cooperative, Agricultural Credit Cooperatives, Postgraduate Theses

GİRİŞ

Kooperatifçilik kavramı alanda çalışmış uzmanlar ve bilimsel gruplar tarafından farklı şekillerde ele alınmış ve tanımlanmıştır. Kara (2003) Kooperatif kelimesinin kökenini irdeleyip “Co” (birlikte), “Operative” (çalışmak) “birlikte çalışmak” olarak izah etmiştir.

Bir başka tanıma göre kooperatif kişilerin, yalnız başlarına yapmaları mümkün olmayan ya da birlikte yapmalarının daha kazançlı ve faydalı olacağına inanılan işlerin, maliyet ve fiyat konusunda en ideal verimin alınması suretiyle hem ekonomik hem de yönetim anlamında bir araya gelmeleridir (Mülayim, 2006).

Kooperatifçilik kavramının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimine baktığımızda kooperatifçilik olgusunun doğuşunun, insanların güç birliği oluşturup yardımlaşma ve dayanışma ruhunu hayatlarına yansıtma eylemleri ile başladığı ve en az insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülmektedir. Geray (1992) Kooperatif kelimesini “birleşke” olarak tanımlarken ortaya

çıkış serüveninin insanların birlikte hareket etme eğilimi, yardımlaşma ve iş birliği davranışlarının başladığı günden bu yana bir gelenek olduğunu ve kooperatifçilik eylemlerinin insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını ifade etmektedir.

Yardımlaşma, dayanışma ve iş birlikteliklerinin çok eskiye dayanmasına karşın mevzu bahis kavramların modern çerçevede ekonomik aksiyonlar içerisinde yer bulabilmesi on dokuzuncu yüzyıla kadar yakın tarihe dayandırılır. Aynı zamanda batılı kooperatifleşme ile Türk kooperatifleri arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Batıdan ortaya çıkıp yaygınlaşan kooperatifçilik eylemleri avam kesimin isteği ile tabandan başlarken ülkemizde bunun tam aksine kooperatifçilik halkın isteği ile değil devlet girişimi ile başlatılmıştır. Öte yandan yardımlaşma, dayanışma ve iş birliği kavramları Türk kültüründe ve inanç sisteminde oldukça ön planda olurken, Osmanlı'dan kalan ahilik, imece ve lonca sisteminin kooperatifçiliğin temelini oluşturan değerler olduğu düşünüldüğünde kooperatifçiliğin devlet eliyle ortaya çıkarılıp motive edilmesi ayrıca bir tezat oluşturmaktadır (Ültanır, 2019).

Batıda modern anlamda kooperatif oluşumları sendikal bir faaliyet gibi işçi sınıfının çalışma koşullarının zorluklarından ortaya çıkan problemlerin artması üzerine, işçilerin yaşadıkları ortak problemlerin çözüme kavuşması adına dayanışma arayışlarının tetiklemesi sonucunda meydana gelmiştir. Tüketim alanındaki ilk kooperatif yapısının temelleri "Rochdale Öncüleri" ismiyle dünya çapında tanınan 28 dokuma işçisi tarafından 1844 yılında ortaya konulan birliktelikle atılmıştır (Geray, 1992). "Rochdale Öncüleri" nin bu girişimleri sonrasında kooperatifçilik ilkeleri küçük revizyonlarla Uluslararası Kooperatif Birliği (ICA) tarafından kabul görerek uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu ilkeler;

- 1- Serbest giriş
- 2- Dini ve politik tarafsızlık
- 3- Demokratik yönetim
- 4- Risturn (kazanç payı) dağılması

- 5- Faiz verilmesi
- 6- Peşin satış
- 7- Eğitimin desteklenmesi şeklindedir (Güloğlu ve Korkmaz, 2011).

Türk kooperatifçiliğinin temeli ise 1863 yılında Niş Valisi Mithat paşa tarafından kurulan “Memleket Sandıkları” kurumunun oluşumu ile atılmış 1867 yılında çıkarılan bir tüzük ile Osmanlı Devletinin geri kalan bütün bölgelerine yayılmıştır (Atasoy, 1991).

19. yy. dan günümüze gelindiğinde kooperatifçilik, üretim-tüketim örgütlenmesine evrimleşmiş bazen şirket modelinin yerine bir alternatif bazen de şirket modelinin tamamlayıcısı olarak dünyanın dört bir yanına yayılmıştır (Şahin, 2018). Uluslararası alanda kooperatifçilik sektörünün baş aktörü Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) iken Türkiye’de kooperatif sektörünün söz sahibi kuruluşu Türk Milli Kooperatifler Birliği (TMKB)’dir. TMKB Türkiye’de kooperatifçilik oluşumunun ülkenin her bölgesinde aktif olması ve gelişmesi noktasında bir veri bankası oluşturarak kooperatif hissedarlarının eğitimlerinden burs almalarına, hukuki ve özel sorunlarının çözümünden ortakların hesaplarını ve işlemlerini denetlemeye ve finansal kredi teminine kadar çeşitli alanlarda çalışmalar yaparak kooperatifçiliğe destek vermektedir (Avaner ve Hasanoğlu, 2020).

Günümüz kooperatifçilik faaliyetleri sektöre, çalışma alanlarına, çalışma ve örgütlenme düzeyine, ekonomik seviyeye, üyelerin uğraşlarına, üyelerin sorumluluklarına, grupların amaç ve konularına göre sınıflandırılırken bu sınıflamaların yanı sıra ülkemizde bakanlıkların yetkili olduğu alanlara göre de tasnif edilmiştir. Bu Bakanlıklar; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığıdır (Mayda ve Berkit, 2023).

Kooperatifler ayrıca kırsal (tarımsal) ve kentsel (tarım dışı) şeklinde iki ana grup halinde ele alınır. Çünkü kırsal alanda yaşayan kişiler ile kentsel alanda yaşayan kişilerin hem üretimleri hem de tüketim alışkanlıkları ve ihtiyaçları farklılık göstermektedir. Kırsalda yaşayan kişiler tarım üretimlerini sürekli kılabilme adına ihtiyaçlarının karşılanması ve ürünlerinin

pazarlanmasına ihtiyaç duyarken kentsel yaşam süren kişiler mesleki birliktelikler, gıda maddeler, giyim ve barınma ihtiyaçları için kooperatifçiliğe başvururlar. Tarım kredi kooperatifleri bu sınıflamanın içinde tarımsal kooperatifler başlığı altında tanımlanmaktadır (Fasal, 2019).

Ülper (1984) ise tarımsal kooperatifin türlerini Tarımsal Alım Kooperatifi, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarımsal Pazarlama Kooperatifleri ve Tarımsal Sigorta Kooperatifleri şeklinde sınıflamıştır.

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri, kendi oluşumlarının amaçlarını Türk tarımının üretim seviyelerini çevreci bir anlayışla en üst düzeye çıkarmak, elde edilen ürünleri pazarlamak, ortaklarının ve bütün çiftçilerin gerek üretim gerekse tüketim alanında her türlü gereksinimlerini karşılamaya yönelik ürünleri uygun, zamanında, güvenilir ve kaliteli bir şekilde sağlamak olarak tanımlamaktadırlar (www.tarimkredi.org.tr, 2025).

Demir (2019) tarım kredi kooperatiflerinin çalışma alanlarını ortakların ve ortak olmayan diğer üreticilerin, üretim için zorunlu tüketim malzemeleri ve araçlarını toptan tedarik etmek, kuruluşlara iştirak etmek, el sanatlarını geliştirip ürünlerini pazarlamak, ortakların her türlü kredi ihtiyaçlarında destek olmak, ürettikleri ürünlerini değerlendirme, ortak olarak faydalanabilecekleri her türlü teçhizat, makine ve tesisleri sağlamak olarak tanımlamıştır.

Tarım kredi kooperatifleri tarım ekonomisine çiftçilerin ürettiği ürünleri değerlendirerek, tarım emekçilerine tarımsal girdi ve kredi imkânı sunarak önemli katkılar sağlamaktadır. Finansal açıdan her geçen gün ciddi anlamda güç kazanan ve aynı zamanda kamu faydasına hizmet üreten tarım kredi kooperatifleri Tarım Bakanlığı yetki alanında olmasının yanı sıra herhangi bir devlet kurumuna direkt olarak bağlı olmadığından serbest piyasa koşullarına göre esnek hareket edebilme kabiliyeti sahip olup varlığını kendi inisiyatifi ile aldığı kararlarla sürdürmektedir. Tarım kredi kooperatifleri bu yönüyle diğer tüm kamu alanında faaliyet gösteren pek çok kurumdan farklı ve özgün bir konuma sahiptir (Aydın ve Atılgan Yaşa, 2019).

Türk tarım ekonomisinde oldukça önemli yer edinen tarım kredi kooperatiflerine yönelik yapılan bu çalışma alanda faaliyet gösteren veya kurulması hedeflenen yeni oluşumlara ışık tutacak ve yeni akademik çalışmalara bir kaynak olma özelliği taşıyacaktır. Farklı alanlarda bu çalışmaya benzer yöntemle çalışmalar yapılmıştır. Bunlara örnek olarak;

- Aslan (2021) yılında “Türkiye’de Siyasal Pazarlama Alanında Yayınlanan Tezlerin Bibliyometrik Analizi”
- Toraman ve Ateş (2020) yılında “Sağlık Alanında Maliyet ile İlgili Yayınlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi”
- Teyin (2021) yılında “Gıda Güvenliğine Yönelik Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi”
- Demir ve Çelik (2020) yılında “Fen Bilimleri Öğretim Programları Alanındaki Bilimsel Çalışmaların Bibliyometrik Profili” başlıklı çalışmalar gösterilebilir.

Bu çalışmada da tarım kredi kooperatifleri alanında çalışılmış yüksek lisans ve doktora (lisansüstü) tez çalışmaları farklı değişkenler göz önüne alınarak istatistiki veriler ışığında irdelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada betimsel özellik taşıyan tarama modeli örnek alınmış olup tezlerin konusu, yöntemi, türü, yayımlanma yılı, danışmanların akademik unvanları, araştırmacısının cinsiyeti, çalışıldığı üniversite, enstitüsü ve anabilim dalı gibi değişkenler dikkate alınarak sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir. Çalışmanın verileri yüzde, frekans, crosstab gibi betimsel istatistiki yöntemlerle analiz edilip değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında çalışmanın model, evren, örneklem, verilerin toplanması ve analizine ilişkin veriler bulunmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu çalışma tarım kredi kooperatifleri ile ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarını detaylı tarama modeli örnek alınarak yapılan betimsel bir araştırmanın ürünüdür. Bu tür tarama modellenli çalışmaları Karasar (2023) “varlığını devam ettiren ya da geçmişte kalmış bir durumu herhangi bir dış etkene maruz kalmadan olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan çalışma yaklaşımı” şeklinde tanımlamıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini; Türkiye çapında, tarım kredi kooperatifleri alanında yapılan Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi (tez.yok.gov.tr)’ ye kayıtlı ve onaylanmış yüksek lisans ve doktora (lisansüstü) tez çalışmaları oluşturmaktadır. Örneklemi ise; 64’ü yüksek lisans 10’u doktora tez çalışmaları oluşturmaktadır. Örneklem oluşturmak için ise amaçsal (monografik) örnekleme metodu tercih edilmiştir. Amaçsal örnekleme; araştırmanın hedefine odaklanılarak ve evrenin özyapısına dayanılarak tercih edilen bir örnekleme tekniğidir. Bu örnekleme metodunda araştırmacı evrenin genel karakterini yansıttığına ve evreni temsil ettiğine inandığı grubu örneklem olarak tercih eder (Lin’den aktaran Şavran, 2012).

Verilerin Toplanması Analizi

Çalışmanın verilerinin toplanması “https://tez.yok.gov.tr” adresi üzerinden Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi web sayfasından Nisan 2025 tarihinde “tarım kredi kooperatifleri, tarım kredi, tarım kooperatifleri, tarım kredi kooperatif” anahtar kelimeleri baz alınarak tarama yapılmıştır. Yapılan tarama sonucunda 1984-2025 yılları arasında çalışılmış ve Yüksek Öğretim Kurulu veri tabanında kayıtlı lisansüstü tez çalışmalarına erişilmiştir. Erişilen 74 çalışmanın 64’ü yüksek lisans 10’u doktora tezi olduğu görülmüştür. Erişilen çalışmalardan bazılarının YÖK Tez veri tabanı üzerinden yayınlanma izni olmadığı görülmüştür. Söz konusu

izinsiz çalışmaların bulgular çerçevesinde değerlendirilmesi için YÖK Tez Merkezi web sayfasında erişilen künye verilerinden hareket edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde 1984-2025 yılları arasında çalışılmış yüksek lisans ve doktora bitirme tezlerinin bulguları tablolar şeklinde derlenerek değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tür	N	%
Yüksek Lisans	64	86,48
Doktora	10	13,52
Toplam	74	100

Tablo 1’de tezlerin türlerine göre oranları verilmiştir. Çalışmaların % 86’sı (86,48) yüksek lisans, % 14’ü (13,52) doktora tezi olarak görülmektedir.

Tablo 2. Tezlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Tez Y	Kadın		Erkek		Toplam	
	n	%	N	%	n	%
Yüksek Lisans	17	22,97	47	63,51	64	86,48
Doktora	3	4,05	7	9,47	10	13,52
Toplam	20	27,02	54	72,98	74	100

Tablo 2’de araştırmacıların cinsiyet değişkenleri değerlendirildiğinde tarım kredi kooperatifleri alanında erkek araştırmacılar 47’si yüksek lisans 7’si doktora olmak üzere toplamda 54 (% 73) lisansüstü çalışma yapmışlardır. Kadın araştırmacılar ise 17’si yüksek lisans 3’ü doktora olmak üzere toplam 20 (% 27) çalışmaya imza atmıştır.

Tablo 3. Tezlerin Yayımlanma Yıllarına Göre Dağılımı

Tez Yılı	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
1984	-	-	1	1,35	1	1,35
1987	1	1,35	-	-	1	1,35
1989	1	1,35	-	-	1	1,35
1991	1	1,35	-	-	1	1,35
1992	1	1,35	-	-	1	1,35

Tez Yılı	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
1993	1	1,35	-	-	1	1,35
1994	2	2,70	-	-	2	2,70
1995	4	5,40	-	-	4	5,40
1996	2	2,70	-	-	2	2,70
1997	7	9,45	-	-	7	9,45
1998	3	4,05	-	-	3	4,05
1999	4	5,40	1	1,35	5	2,13
2000	1	1,35	1	1,35	2	2,70
2001	3	4,05	1	1,35	4	5,40
2002	2	2,70	-	-	2	2,70
2003	-	-	1	1,35	1	1,35
2004	1	1,35	-	-	1	1,35
2007	1	1,35	-	-	1	1,35
2010	1	1,35	-	-	1	1,35
2011	3	4,05	1	1,35	4	5,40
2012	3	4,05	-	-	3	4,05
2013	2	2,70	-	-	2	2,70
2014	1	1,35	-	-	1	1,35
2015	1	2,70	1	1,35	3	4,05
2016	1	1,35	-	-	1	1,35
2017	1	1,35	-	-	1	1,35
2018	2	2,70	-	-	2	2,70
2019	3	4,05	1	1,35	4	5,40
2020	3	4,05	-	-	3	4,05
2021	2	2,70	-	-	2	2,70
2022	3	4,05	-	-	3	4,05
2023	1	1,35	2	2,70	3	4,05
2024	1	1,35	-	-	1	1,35
2025	1	1,35	-	-	1	1,35
Toplam	64	86,48	10	13,52	74	100

Tablo 3’te 1984 – 2025 yılları arasında çalışılmış lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı ortaya konmuştur. Toplanan verilere göre tarım kredi kooperatifleri ile ilgili en fazla 1997 (7) ve 1999 (5) yıllarında toplam 12 çalışma yapılmış ve bu çalışmaların biri doktora 11’i yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Yüksek lisans çalışmaları hemen her yıl en az bir defa çalışılmışken doktora tezi ortalama dört yılda bir çalışılmıştır

Tablo 4. Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	<i>N</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Bingöl Üniversitesi	2	2,70	-	-	2	2,70

Üniversite	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	N	%	n	%	n	%
Cumhuriyet Üniversitesi	3	4,05	-	-	3	4,05
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	-	-	1	1,35	1	1,35
Sakarya Üniversitesi	2	2,70	1	1,35	3	4,05
Anadolu Üniversitesi	1	1,35	1	1,35	2	2,70
Gazi Üniversitesi	19	25,67	1	1,35	20	27,02
İnönü Üniversitesi	2	2,70	-	-	2	2,70
Ege Üniversitesi	2	2,70	2	2,70	4	5,40
Ankara Üniversitesi	1	1,35	1	1,35	2	2,70
Trakya Üniversitesi	5	6,75	-	-	5	6,75
Namık Kemal Üniversitesi	5	6,75	-	-	5	6,75
Dumlupınar Üniversitesi	2	2,70	-	-	2	2,70
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	3	4,05	-	-	3	4,05
Fırat Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Selçuk Üniversitesi	1	1,35	1	1,35	2	2,70
İstanbul üniversitesi	-	-	1	1,35	1	1,35
Sinop Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Iğdır Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
On dokuz Mayıs Üniversitesi	2	2,70	-	-	2	2,70
Balıkesir Üniversitesi	2	2,70	-	-	2	2,70
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Adnan Menderes Üniversitesi	2	2,70	-	-	2	2,70
Marmara Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Çukurova Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Atatürk Üniversitesi	1	1,35	-	-	1	1,35
Süleyman Demirel Üniversitesi	-	-	1	1,35	1	1,35
Toplam	64	86,48	10	13,52	74	100

Tablo 4’te lisansüstü çalışmaların üniversitelere göre dağılımı gösterilmektedir. Tarım Kredi Kooperatifi alanında Gazi Üniversitesi 19 yüksek lisans 1 doktora tezi olmak üzere 20 tez çalışmasıyla en fazla lisansüstü tez çalışmasının yapıldığı üniversitedir. Diğer üniversitelerin çalışma sayılarına bakacak olursak Tekirdağ ve Namık Kemal Üniversitelerinde 5’er, Ege Üniversitesinde 4, Gaziosmanpaşa, Cumhuriyet ve Sakarya Üniversitelerinde 3’er, İnönü, Dumlupınar, On dokuz Mayıs, Balıkesir ve Adnan Menderes Üniversitelerinde 2’şer ve geri kalan diğer üniversitelerde 1’er lisans üstü tez çalışması yapıldığı görülmektedir.

Tablo 5. Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Enstitü	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	41	55,40	6	8,10	47	63,51
Fen Bilimleri Enstitüsü	18	24,32	3	4,05	21	28,37
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	1	1,35	-	-	1	1,35
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	4	5,40	-	-	4	5,40
İşletme Enstitüsü	-	-	1	1,35	1	1,35
Toplam	64	86,48	10	13,52	74	100

Tablo 5’te Sosyal Bilimler Enstitüsünde 47 (41 Yüksek Lisans, 6 doktora), Fen Bilimleri Enstitüsünde 21 (18 yüksek lisans, 3 doktora), Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde 4 (4 Yüksek Lisans), Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 1 yüksek lisans ve İşletme Enstitüsünde 1 doktora çalışmasının yapıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımları

Anabilim Dalı	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
İşletme ABD	26	35,13	3	4,05	29	39,18
Zootekni ABD	2	2,70	-	-	2	2,70
Tarım Ekonomisi ABD	17	22,97	3	4,05	20	27,02
Bilişim Sistemleri Mühendisliği ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Tarım Makineleri ABD	2	2,70	-	-	2	2,70
Muhasebe, Finans ve Bankacılık ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Uluslararası İşletmecilik ABD	-	-	1	1,35	1	1,35
Su Ürünleri Temel Bilimler ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Ekonometri ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD	1	1,35	1		1	1,35
İnsan Kaynakları Yönetimi ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
İşletme Eğitimi ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Maliye ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Tarih ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Kamu Yönetimi ABD	2	2,70	-	-	2	2,70
Ekonomi ve Finans ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
İktisat ABD	2	2,70	2	2,70	2	2,70
Muhasebe ve Denetim ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Yönetim ve Organizasyon ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Tarımsal Yapılar ve Sulama ABD	1	1,35	-	-	1	1,35
Toplam	64	86,48	10	17	13,52	100

Tablo 6’da lisansüstü çalışmaların anabilim dallarına göre dağılımları gösterilmektedir. Tarım kredi kooperatifi alanında doktora ve yüksek lisans çalışmaları işletme anabilim dalında toplamda 29 (26 Yüksek lisans, 3 doktora), tarım ekonomisi anabilim dalında 20 (17 Yüksek lisans, 3 doktora), iktisat anabilim dalında 4 (2 Yüksek lisans, 2 doktora), zootekni, tarım makineleri ve kamu yönetimi anabilim dallarında 2’şer yüksek lisans ve diğer anabilim dallarında 1’er doktora veya yüksek lisans tez çalışması yapıldığı görülmektedir.

Tablo 7. Tezlerin Danışmanlarının Akademik Unvanlarına Göre Dağılımları

Unvan	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	N	%	n	%	n	%
Prof. Dr.	32	43,24	6	8,10	38	51,34
Doç. Dr.	12	16,21	3	4,05	15	20,26
Dr. Öğrt. Üyesi (Yrd. Doç. Dr.)	19	25,67	-	-	19	25,67
Danışman Bilgisi Olmayanlar	1	1,35	1	1,35	2	2,70
Toplam	64	86,48	10	13,52	74	~92,2

Tablo 7’de çalışmalara danışmanlık yapan hocaların akademik unvan oranlarına yer verilmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Tez Merkezinde bir doktora tezi bir de yüksek lisans tezi çalışmasının künyesinde danışman hocanın bilgilerine yer verilmemiştir. Künye bilgilerinden danışman hoca bilgilerine erişilemeyen doktora tezi 1984 yılında Yılmaz Ülper tarafından “Türkiye’de Tarımsal Kooperatiflerin Toplumsal Değişmeye Etkileri (Eskişehir İli Tarım Kredi Kooperatifleri Üzerinde Bir Uygulama)” başlığında çalışılmıştır. Bir diğer künye bilgisinde danışman hocasının bilgilerine erişilemeyen çalışma ise 1993 yılında Muharrem Çetin tarafından “Halkla İlişkilerin Verimliliğe Etkisi Ve Tarım Kredi Kooperatifleri” başlığı ile çalışılmıştır. Öte yandan 32 Prof. Dr. (%43,24), 12 Doç. Dr. (% 16,21) ve 19 Dr. Öğrt. Üyesi (% 25,67) yüksek lisans tezlerinde ve 6 Prof. Dr. (% 8,10) ile 1 (%1,35) Doç. Dr. doktora tezlerinde danışmanlık yapmışlardır. Danışmanların genel toplam sayılarına bakıldığında Prof. Dr. danışman sayısının 38 (%51,24), Doç. Dr. 15 (% 20,26) ve Dr. Öğrt. Üyesi 19 (% 25,67) adet lisans üstü çalışmaya danışmanlık yapmışlardır.

Tablo 8. Tezlerin Uygulanan Yöntemlere Göre Dağılımları

Yöntem	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	<i>N</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Nitel yöntem	20	27,02	2	2,70	22	29,72
Nicel Yöntem	27	36,48	5	6,75	37	43,23
Karma Yöntem	9	12,16	3	4,05	12	16,21
Toplam	56	75,67	10	13,51	44	~89

Tablo 8’de araştırmacıların hangi yöntemleri kullanarak çalışmalarını gerçekleştirdiği görülmektedir. YÖK Tez veri tabanında kayıtlı olan bu çalışmalardan 8 yüksek lisans tezinin künyelerinden hangi yöntemleri kullandığı tespit edilememiş ve hesaplamanın dışında tutulmuştur. Ortaya çıkan sonuca göre 22 araştırmacı nitel yöntemi (20 yüksek lisans, 2 doktora), 32 araştırmacının nicel yöntemi (27 yüksek lisans, 5 doktora) ve 12 araştırmacı da karma yöntemi (9 yüksek lisans, 3 doktora) tercih etmiştir.

Tablo 9. Tezlerin Konu Türlerine Göre Dağılımları

Konu	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
İşletme	29	57,44	4	12,8	33	70,24
Tarım	25	4,25	3	2,13	3	6,38
İktisat ve Ekonomi	8	4,25	2	2,13	3	6,38
Halkla İlişkiler ve İnsan Kaynakları	2		1	2,13	1	2,13
Toplam	64	86,48	10	13,52	74	100

Tablo 9’da tez çalışmaları işledikleri konu türlerine göre belirtilmiştir. İşletme 33 (29 yüksek lisans, 4 doktora) çalışma ile en fazla işlenen konu türü olmuştur. Tarım 28 (25 yüksek lisans, 3 doktora) çalışma, İktisat 10 (8 yüksek lisans, 2 doktora) çalışma ve halkla ilişkiler ve insan kaynakları 2 (1 yüksek lisans, 1 doktora) çalışmada konu olmuştur.

Konu başlıklarına göre örnekler;

- *İşletme konusunda*

“Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Sağlanan Vergi Avantajları: Tarım Kredi Kooperatiflerinde Bir Araştırma” (Kutluay, 2023)

- *Tarım Konusunda*

“Besi Sığırcılığında Tarım Kredi Kooperatifinin Rolü: Sinop İli Erfelek İlçesi Araştırması” (Öz, 2018).

- *İktisat ve Ekonomi konusunda*

“Plansız Dönemde Türkiye'de Tarım Kredi Kooperatifleri (1923 - 1960)” (Ademoğlu, 2019).

- *Halkla İlişkiler ve İnsan Kaynakları konusunda*

“Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğinde Çalışanların Performans Değerlendirmeye İlişkin Algılarının Analizi Ve 360 Derece Performans Değerleme Yöntemi Çerçevesinde Geliştirici Öneriler” (Doğan, 2013).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma kooperatifçiliğin ülkemizde önemli alanlarından bir olan tarım kredi kooperatiflerinin literatürde nasıl değerlendirildiğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'ne kayıtlı 1984-2025 yılları arasında tarım kredi kooperatifleri konusunda hazırlanmış toplam 74 adet doktora ve yüksek lisans bitirme tezleri çok boyutlu değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler tarım kredi kooperatifi alanında çalışılmış tezlerin yayımlanma yılları, türleri, çalışıldıkları anabilim dalları, enstitüler, üniversiteler, danışman hocalarının akademik unvanları, tezlerin yöntemleri, konuları ve araştırmacıların cinsiyetleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Yapılan değerlendirme sonuçlarına göre tarım kredi kooperatifi alanında doktora düzeyinde çalışmaların yüksek lisans çalışmalarına göre daha az oranda çalışılmış fakat yüksek lisans çalışmalarının fazla oluşu ilerleyen süreçte doktora alanına sirayet edeceği düşünülmektedir.

Araştırmacıların cinsiyet dağılımı incelendiğinde kadın araştırmacıların tarım kredi kooperatifi konusunda erkek araştırmacılardan çok daha az sayıda olduğu sektörel anlamda konuya ilginin değişkenlik gösterdiği düşünülmektedir.

Tarım kredi kooperatifleri konusunda 1984'ten 2025 yılına kadar 41 yılda 74 tez çalışması hazırlandığı tespit edilmiştir. 1984 ten 1994'e kadar Yıllık ortalama 1,8 bitirme tezinin hazırlandığı bu süreçte en fazla 1997 yılında 7 yüksek lisans, 1999 yılında ise 4 yüksek lisans 1 doktora olmak üzere toplam 5 tez çalışması hazırlanmıştır. 1997'ten önce tarım kredi kooperatifleri konusunda çalışmaların az olması 2000'li yıllardan sonra bu alana eğilimin arttığını göstermektedir.

Tezlerin Üniversiteler göre dağılımı değerlendirildiğinde Gazi Üniversitesi 20 (19 yüksek lisans, 1 doktora) çalışmayla tarım kredi kooperatifi konusunda en fazla araştırma yapmış üniversite olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan Marmara ve Ege yöresinde bulunan üniversitelerde kayda değer sayıda çalışma yaparken tarım işleyişinin yoğun olduğu Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinin üniversitelerinde bu konuya ilginin az olması dikkat çekilmesi gereken bir konu olduğu düşünülmektedir.

Çalışmaların enstitü dağılımlarına bakıldığında başta sosyal bilimler olmak üzere fen bilimleri enstitüleri bu alanda çalışmalara en fazla katkıda bulunan enstitüler olarak kayda geçmiştir. Öte yandan işletme ABD ve Tarım Ekonomisi ABD tüm anabilim dallarının 2/3'si kadar alana katkı sağlamıştır. Bu durum tarım kredi kooperatiflerinin iktisat ve ziraat tabanında birleşen önemli bir çalışma alanına tekabül ettiğini göstermektedir. Tarım üretimine katkı sunan bölgelerin ve üreticilerin bu tabanda kooperatifçilik alanında projelerle daha etkin ve verimli olacağı görülmektedir.

Çalışmalara danışmanlık yapan akademisyenler göz önüne alındığında 41 çalışmayla danışmanların Prof. Dr. olması çalışmaların niteliği açısından olumlu bir izlenim bırakmaktadır. Bunu takiben 19 çalışmaya Dr. Öğretim Üyesi ve 15 çalışmaya Doç. Dr. unvanına sahip hocalar danışmanlık yapmıştır. Ayrıca araştırmacılar çalışmalarında 37 Nicel, 22 Nitel ve 12 Karma yöntemleri tercih etmişlerdir.

Çalışmaların konu türleri dikkate alınarak gruplandırma yapılmış ve birbirine yakın gruplar bir üst başlıkta toplanmış İşletme (29 yüksek lisans, 4 doktora), Tarım (25 yüksek lisans 3 doktora), İktisat ve Ekonomi (8 yüksek lisans, 2 doktora) ve Halkla İlişkiler ve İnsan Kaynakları (2 yüksek lisans, 1 doktora) şeklinde sınıflandırılmıştır. Elde edilen bu veriler ışığında görülüyor ki 74 çalışmanın 61'i çalışma işletme ve tarım alanında yapılmış ve tarım kredi kooperatiflerinin gelişimi bu disiplinlerin destekleri ile mümkün olacaktır.

Bu çalışma “tarım kredi kooperatifleri, tarım kredi, tarım kredi kooperatif” anahtar kelimeleri ile taratılmış YÖK Tez veri tabanında kayıtlı 74 lisansüstü tez değerlendirilmeye alınmıştır. Elde edilen veriler ışığında antolojik bir çalışma ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışma içeriği ilerleyen zamanlarda tarım kredi kooperatifi konusunda veya kooperatifçilik alanında başka konulardaki yeni çalışmalara bir kaynak olabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Yapılan değerlendirmelerin neticesinde aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Kooperatifçilik konusu dolayısıyla tarım kredi kooperatifi konusu mühendislikten, işletmeciliğe, pazarlamadan çevre bilimine, tarımdan üretim teknolojilerine kadar üretimden satışa serüveninin her alanında çok disiplinli çalışmalarla desteklenmelidir.
- Her ilin kendi üniversitesinin olduğu günümüz ülke koşullarında tarım üretimine elverişli bölgelere ve geçimini bu alanda sağlayan üreticilere yöre üniversitesinin üretimden pazarlamaya her aşamada akademik desteklerle verimlilik oranını daha yüksek seviyelere çıkarmalıdır.
- Kooperatifçilik kültüründe öne çıkan kadınların tarım kredi kooperatiflerinde geride bulunması üzerinde durulması gereken bir noktadır. Tarım kredi kooperatifi aksiyon ve eylemlerinde kadın insan gücüne önem verilmelidir.

Elde edilen verilere göre tarım kredi kooperatifi alanında deneyim kazanmış üniversiteler tarım bölgelerinde bulunan diğer üniversitelerle ortak çalıştay, sempozyum ve konferans gibi

çalışmalarla deneyim ve bilgilerini paylaşmalı ve tarım kredi kooperatifi konusunda geri kalmış bölgeler desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ademoğlu, E. (2019). “Plansız Dönemde Türkiye’de Tarım Kredi Kooperatifleri (1923 - 1960)”, [Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Aslan, R. (2021). “Türkiye’de siyasi pazarlama alanında yayınlanan tezlerin bibliyometrik analizi”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(39): 699–721.
- Atasoy, Ö. A. (1991). “Türkiye’de kooperatifçiliğin tarihi gelişimi, konut yapı kooperatiflerinin sorunları ve çözüm önerileri”, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Kasım(9): 171–188.
- Avaner, T. ve Hasanoğlu, M. (2020). “Türkiye’de ikibinlerin başında kooperatifçilik ve konut kooperatifçiliği politikası sorunu”, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3(2): 345–363.
- Aydın, R. ve Atılgan Yaşa, A. (2019). “Türkiye’de tarım kredi kooperatiflerinin mali yapısı üzerine bir değerlendirme”, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14): 352–368.
- Demir, E. ve Çelik, M. (2020). “Fen bilimleri öğretim programları alanındaki bilimsel çalışmaların bibliyometrik profili”, Türkiye Kimya Derneği Dergisi, 5(2): 131–182.
- Doğan, E. (2013). “Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğinde Çalışanların Performans Değerlendirmeye İlişkin Algılarının Analizi Ve 360 Derece Performans Değerleme Yöntemi Çerçevesinde Geliştirici Öneriler”, [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi.
- Geray, C. (1992). “Kooperatifçiliğin dünyada ve Türkiye’deki nicel gelişimi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47(01): 427–441.
- Güloğlu, T. ve Korkmaz, A. (2011). “Kooperatifçilik ilkeleri, küreselleşme ve kooperatifçilikte yeni eğilimler” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55(1): 811–831.

- Karasar, N. (2023). “Bilimsel Araştırma Yöntemi”, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Kutluay, K. (2023). “Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Sağlanan Vergi Avantajları: Tarım Kredi Kooperatiflerinde Bir Araştırma”, [Doktora Tezi], Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Mayda, M. ve Berkit, Ö. Ç. (2023). “Dijital Medya Tabanlı Yeni Nesil Kooperatifçilik Yaklaşımı Koop 4.0”, Düşünce Dünyasında Türkiz Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 14(65): 135–178.
- Öz, K. (2018). “Besi Sığırcılığında Tarım Kredi Kooperatifinin Rolü: Sinop İli Erfelek İlçesi Araştırması”, [Yüksek Lisans Tezi], Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Şahin, Ç. E. (2018). “Türkiye Tarımında Kooperatifçilik Alternatifini Yeniden Düşünmek”, Politik Ekonomik Kuram Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2): 59–76.
- Şavran, T. G. (2012). "Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri" (Ed. T. G. Şavran), Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri, ss. 144–180, Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Tarım Kredi Kooperatifi, (2025, 20 Nisan). Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri <https://www.tarimkredi.org.tr> adresinden erişildi.
- Teyin, G. (2021). "Gıda güvenliğine yönelik hazırlanan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi", Turizm Çalışmaları Dergisi, 3(2): 33–44.
- Toraman, A. ve Ateş, B. A. (2020). "Sağlık alanında maliyet ile ilgili yayımlanmış makalelerin bibliyomerik analizi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(4): 151–162.
- Ültanır, M. S. (2019). "Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihsel Seyri: Devlet İnisiyatifi-Kalkınma İdeali", [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi.